

О. Л. ПАЛАМАРЧУК
ЯК ПЕРЕКЛАДАТИ ЧЕСЬКІ ГЕОГРАФІЧНІ НАЗВИ

Серед власних імен чеської мови чимало географічних назв, які досить часто згадуються в українських перекладах чеських художніх творів, державних документів, законодавчих актів, урядових постанов, зустрічаються на географічних картах, у різних довідниках тощо. Проте в передачі їх українською мовою спостерігається непослідовність, зумовлена різними причинами, головною з яких є відсутність єдиних правил передачі іншомовних власних назв.

Географічні назви *pluralia tantum* жіночого роду, що закінчуються на **-ice**, **-ce** (типу *Terlice*, *Holešovice*, *Hranice*, *Strašnice*, *Strakonice*, *Srbce*, *Vokovice*), становлять у чеській мові досить велику групу. Деякі власні імена цієї групи чоловічого роду (напр., *Vršovice*, *Janovice*) під впливом кількісно переважаючої групи топонімів жіночого роду з таким же закінченням (типу *Terlice*) набули в сучасній чеській літературній мові закінчень жіночого роду (закінчення чоловічого роду з'являються лише у вузькому місцевому вживанні і сприймаються як відхилення від сучасної норми).

Ці власні імена в російській та українській мовах передаються в називному відмінку із флексією **-e** (*Terlice* — рос. *Теплице*, укр. *Теплице*) і в обох мовах за правилами чинного правопису не відмінюються. Однак у перекладацькій практиці нерідко спостерігається непослідовність у правописі подібних топонімів: *Dejvice*, род. відм. *z Dejvic* — рос. *Дейвице*, *из Дейвиц*, *из Дейвице*; укр. *Дейвіце*, *з Дейвиц*, *з Дейвице*. Під впливом відмінкових закінчень цих топонімів у чеській мові російські богемісти запропонували транскрибовані чеські імена на **-ice** відмінювати за моделями відповідних російських власних імен жіночого роду на **-ица**. Проте **-ice** у подібних чеських назв є закінченням множини, в той час як **-ица** в російській мові є граматичним показником категорії однини. Отже, такий шлях розв'язання проблеми в перекладацькій практиці не знайшов поширення. Зараз існує досить виразна тенденція до заміни чеських афіксів відповідно російськими чи українськими: *Střešovice* — рос. *Стржешовицы*, *Стрешовицы*; укр. *Стрешовиці*, *Стрешовиці*; *Budějovice* — рос. *Будейовицы*, укр. *Будейовиці*, *Будейовиці*. Як бачимо, при перекладі може замінюватися не лише кінцевий голосний (пор. рос. *Будейовицы*, укр. *Будейовиці*), але й може відбуватися заміна чеського суфікса **-ice** українським **-иці** (укр. *Будейовиці*, *Стрешовиці*). Морфемна заміна при відтворенні подібних топонімів дозволяє їм легко входити у відмінкову парадигму. Слід зауважити, що таким способом передаються, як правило, відомі назви, тоді як менш відомі у переважній більшості випадків транскрибуються. Проте у ряді випадків під впливом чеської парадигми і тих запозичень з чеської мови, що оформляються із морфемною заміною, ці топоніми набувають у непрямих відмінках іменникових закінчень множини, напр.: *Hudlice* — рос. *Гудлице*, укр. *Гудлице* (род. відм. *z Hudlic* — рос. *около Гудлиц*, укр. *поблизу Гудлиц / Гудлиць*).

Існують такі можливості передачі чеських назв *pluralia tantum* на **-ice**; **-ce**:

- 1) транскрибування чеського **-ice** російським **-ице**, українським **-ице** без зміни за парадигмою (тобто рос. *Пардубице*, *Лидице*, *Теплице*; укр. *Пардубице*, *Лідице*, *Теплице*);
- 2) морфемна заміна чеської флексії — показника множини — відповідною російською флексією **-ы**, українською **-и** (тобто рос. *Пардубицы*, *Лидицы*, *Теплицы*; укр. *Пардубици*, *Лідици*, *Теплици*) із відмінюванням за моделями обох східнослов'янських мов;
- 3) морфемна заміна чеського суфікса **-ice** українським **-иці** із подальшим відмінюванням за зразком власних імен української мови (тобто *Пардубиці*, *Лідиці*, *Теплиці*).

Як показує аналіз перекладів, частотність вживання топонімів значно нижча, ніж інших розрядів власних імен. Саме тому перевагу слід надати транскрибуванню. Це дозволить уникнути помилок при введенні новозапозиченого топоніма, сприятиме виробленню єдиної норми для відтворення цих топонімів, тим більше, що зараз у перекладацькій практиці існує тенденція до максимально точного відтворення власних імен із збереженням особливостей їх правопису.